

אשכול יוסף

מאצרותיו דרבי יוסף זוי סימן טוב שליט"א
מוזבר הספרים "כרם יוסף" וע"א ס' פניה"ק ירושלים תובב"א

שבע הדפעות

'והזרעיתם את הארץ ויש בהתם בזה'

"גורלות" | 7 ידיעות חשובות:

1. כתב בספר חסידים (סי' תרע"ט), בנ"א שעוברים בים ועמדה עליהם רוח סערה לשבר הספינה או להטביעה בים ושאר הספנות עוברות בשלום, בידוע שיש בספינה מי שחייב ורשאים להפיל גורלות, ועל מי שיפול הגורל שלוש פעמים זה אחר זה רשאים להפילו בים, ומתפללים שלא יפול על הזכאי אלא על החייב, וראה מיונה הנביא שעשו אצלו גורל ואמר "שאנו והטילוני אל הים". והוסף הס"ח שאם יש שם כלי או עריבה קטנה אל ישליכוהו בים אלא ייתנהו שם באותה כלי ואם ינצל ינצל.
2. דברי הס"ח צע"ג ונסתרים למ"ש במקו"א (סי' תש"א): "בני אדם שבספינה והיתה רוח סערה, אין רשאים להפיל גורלות להטילו בים כמו שעשו ליונה בן אמותי, שהרי אסמכתא לא קונה לעניין ממון, וכל שכן שאינה מועילה לעניין נפשות, ולא יסמכו בזה על הגורל?" השדי חמד (כללים מערכת ג' פאת השדה סי' י"ד) מתרץ שיותר להטיל גורל רק היכן שכל האניות עוברות בשלום, ודוקא עליהם יש רוח סערה, שאז מוכח שבשביל אחד מהם הסכנה. ועכ"פ למעשה השד"ח השיג על הס"ח וכ' שאפי' לעניין ממון לא מועיל. ובשו"ת יביע אומר (חו"מ סי' ד' אות ד') כתב שודאי הס"ח חזר בו, ולכן סתם שא"א לסמוך בזה על הגורל כלל.
3. ספינה העומדת לטבוע מכובד משאה, והשליכו החפצים, ומוכרחים להשליך בנ"א, חקר בשו"ת מהר"ם יפה (סי' קט"ז), אם מותר לעשות בזה גורל.
4. בעשיית גורל אין איסור תמים תהיה עם ה' אלוך, דמ"ש תוספות בשבת (קנו): בשם הספרי שיש איסור לשאול בגורלות משום שנא' "תמים תהיה" וגורל וחווה בכוכבים דבר אחד, כתבו האחרונים דהיינו דוקא לידע העתיד, אבל להכריע דבר בהווה מותר, כמבואר בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סי' ס"ב).
5. הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א בספרו השוקי חמד (סנהדרין עה). חקר אודות שני אחים שנפל להם בירושה חנוכיה, ועשו גורל לחלוק את הנכסים, וכעת אחרי שהאחד זכה בחנוכיה, אחיו שחושש בליבו, מסרב לקבל את שיעור חצי דמיה, בטענה שאם לא יביאו לו את החנוכיה עלול להסתכן ולמות מרוב צער ודאגה, והרופאים מאשרים זאת. והעלה שאין האח מחוייב על פי ההלכה ליתן לאחיו את החנוכיה, ואדרבה עובר בזה איסור משום "לא תחמוד", שאף שהדבר גובל באיסור סכנה, אין זה פקו"נ אמת אלא שצריך ללמוד מוסר כדבעי, ועבודת המידות, ואז ישכיל ויבין בנפשו שאין בזה פקו"נ ועל ידי זה ישבור יצרו. והביא ראה מ"ש הגר"ח זונפלד זצ"ל בתשובותיו שמלת חיים (ח"ב סי' כ"ז) אודות מי שרוצה לראות חפץ של חברו, ומסוכן הוא אם מחמת בריאותו לא יראה, דאין להראות לו, דקבעו בזה על איסור לא תחמוד, וכן מי שהורגל לאכול נבילות לתאבון כדחיותו גר בארץ נוכריה מחמת הקור, וכעת כבואו לארץ הקודש מבקש לאכול כהרגלו, שאסור להציע בפניו מאכלים כאלו.
6. בשד"ח כללים מערכת ג' פאה"ש סימן י"ד הביא מספר ויען אברהם שדן כמי שכתב בגורל במקום את שמו, שם אחר שהוא בר מזל, ועלה בגורל, למי שייך הזכיה, והביא מהש"ע סימן ס' סעיף ט' כמי שהלוח לחבירו מעות וכדי שלא להשביע את עצמו כתב השטר ע"ש אחר, שנחלקו הפוס' אם האחר יכול לגבות מן הלוח, ולדעת רוב הפוסקים אין להאחר שום זכות בהלואה. וכ' שכמו"כ י"ל בנידו"ד, ולכל היותר יתן לו בדרך דורון כסרסור בעלמא שעל ידו בא לו הריעות.
7. כד הוינא טליא, סיפר לי רב אחאי גאון רבי שמעון שליט"א שבזמנו, לפני כשלושים שנה בערך, בתקופת כהונתם של הגאונים רבי יהודה צדקה והגאון רבי בן ציון אבא שאול וצוקל"ה ראשי ישיבת "פורת יוסף", בחור עוב את הישיבה ופירש מדברי תורה לדברים בטלים. בני הישיבה הרבו לחפש ולחקור אודות מקום מושבו, אך ללא הועיל, ולא נודעו עקבותיו. ראשי הישיבה עשו גורל הגר"א לידע מקומו, וע"פ תוצאות הגורל שלחו לחפש אחריו בעיר העתיקה, ולהשיבו לישיבה. הבחור היה מופתע מאד שמצאוהו בין בני נכר, במקום סתר במחשכים. חבריו החזירוהו לישיבה והושיבוהו לפני רבותיו, שם עלה ונתעלה, והיום הוא ת"ח מופלג היושב באהלה של תורה.

'והזרעיתם את הארץ ויש בהתם בזה'

היאך רבי אליעזר הדיר את בנו הורקנוס מכל נכסיו, בגלל שלא עסק בתורה, והלא אסור להדיר בנו מנכסיו?

ידוע המעשה עם רבי אליעזר הגדול, שמתחילה כשהניח עבודת האדמה עם אביו ואחיו, והלך ללמוד תורה, הדירו אביו הורקנוס מכל נכסיו, ואח"כ כשאביו התכבד בתורתו אצל רבן יוחנן בן זכאי, כתב לו כל נכסיו, והדיר את אחיו, כמבואר באדר"נ (פרק ו'), ובפרקי דר"א (פ"א ופ"ב), ובב"ר (ר"פ מ"ב). והנה בגמרא מסכת שבת (קכו:), וביתר הרחבה בשאלתות דרב אחאי (שמות), מסופר על רבי אליעזר הגדול שהדיר את בנו הורקנוס מנכסיו מפני שלא עסק בתורה, ועמד והקדיש את כל נכסיו לשמים.

וצ"ע היאך רבי אליעזר עשה כן, והלא אסור להדיר בנו מנכסיו ואפילו אינו נוהג כשורה, כמבואר בגמרא כ"ב (קלג:), שהמדיר את בנו מנכסיו, אין רוח חכמים נוחה הימנו, ופירש רשב"ם: חרון אף גורם להם, שעוקר נחלה דאורייתא. רשב"ג אומר אם לא היו בניו נוהגים כשורה זכור לטוב. והנה לדעת חכמים אפילו אם אין בניו נוהגים כשורה, אין להדיר את בניו מנכסיו, כמבואר במסקנת הגמרא שם. וכן כתבו כל הראשונים הדלכה כת"ק. וכן איתא במסכת כתובות (נג), אמר שמואל לרב יהודה, לא תהיה עד בהעברת נחלה, אפילו מבן שאינו טוב לכן טוב, דאין ידוע איזה זרע יצא מכל אחד. וכן נפסק ברמב"ם (נחלות ו' י"א), ובשו"ע (חו"מ רפ"ב). וכן מבואר להדיא בגמרא כתובות (נב:), שאף בנותן ממונו בחיים חיותו, יש איסור העברת נחלה.

ומבואר בראשונים, בהעברת נחלה, אינה ממידת חסידות, אלא יש איסור, כמבואר בתשו' הרא"ש בטור (חו"מ סי' רפ"ב), ובקיצור פסקי הרא"ש (פ"ח דב"ב). ובפסקיו (שם), הביא מהירושלמי (ב"ב פ"ח ה"ו), אמר ר' אבא בר ממל, הכותב נכסיו לאחרים והניח את בניו, עליו הכתוב אומר, "ותיה עוונותם על עצמותם". וכ"כ בעלי התוס' (סו"פ חיי שרה), בהעברת נחלה הוא איסור, ולא מידת חסידות. והש"ך (חו"מ רפ"ב) ציין לשו"ת מהר"ח (ח"א סי' קי"ח), שיותר לקרוא עבריו, שעובר ע"ד חכמים, רק אין ב"ד כופין ע"ז. וע"ע בפ"ח (חו"מ רפ"ב) בשם תשו' חת"ס (חו"מ קנ"א), שהוא עוון חמור משום ותיה עוונותם על עצמותם. וכן האריך בשו"ת יביע אומר (חו"מ ט' סק"א). וא"כ צ"ע היאך רבי אליעזר הדיר את בנו הורקנוס, מכל נכסיו, בגלל שלא עסק בתורה, והלא אסור להדיר בנו מנכסיו ואפילו אינו נוהג כשורה?

יישוב א' - הפורק עול תורה ומצוות מותר להדירו מנכסיו

הנה המהר"ם שיק (חו"מ סי' מ"ג) ביאר, דמ"ש בגמרא בן שאינו נוהג כשורה אין להעביר נחלתו, ודאי לא מדובר במי שמחלל שבת בפרהסיא, ולא אפיקורוס, אלא רק קצת אינו נוהג כשורה, אבל אם הוא מחלל שבת בפרהסיא או אפיקורוס שדינו כעובד ע"ז, לא שייך לחשוש שמא יצא ממנו זרע טוב, ומותר להעביר נחלתם, כי מסתמא אין מחזכים בניהם ע"פ התורה והמצוות והיהו בניהם כמותם, וכמ"ש רבינו החת"ס (יו"ד שכ"ב ד"ה אלא), בדברי הרמ"א (יו"ד של"ד), שיש לנדות את מי שחייב נידוי, אפילו אם יש חשש שע"כ יצא לתרבות רעה. שאין לחוש משום בניו, שמסתמא אפיקורוס ילמד גם את בניו להרשיע והיהו כמותו, לכן אין לחוש משום הבנים. וכל שכן אם יש בירושה שדות וכרמים, והוא ירשיע לעבוד בהם בשבת.

וכן הסכים בשו"ת יביע אומר (חו"מ י'), עם דברי המהר"ם שיק לדינא, [וע"ש שהאריך שמותר להעביר נחלה מנכסיו אם ח"ו מחלל שבת בפרהסיא].

ומבואר שמדקדק מדברי הגמרא שרק מי שאינו נוהג כראוי בעלמא אין להעביר נחלתו, ולפ"ז שמא י"ל שכמו כן מי שפירש מעסק התורה, אינו רק בגדר אינו נוהג כשורה, שכל קיום התורה תלוי בעסק

התורה, וגם קיום העולם, והוא עיקר חיוב האדם בוהגית בו יומם ולילה, ואם אינו אפי' קובע עתים לתורה הרי זה בכלל פריקת עול, ועונו חמור כמו שמצינו לחז"ל שהחמירו בזה, ולכן באופן זה מותר להדירו מנכסיו, וכמ"ש בגמרא (ב"ב ע"ט), אמר רב יהודה אמר רב כל הפורש מדברי תורה אש אוכלתו, שנא' "ונתתי את פני בהם מהאש יצאו והאש תאכלם", כי אתא רב דימי א"ר יונתן, כל הפורש עצמו מוד"ת נופל בגיהנום, שנא' "אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינוח", ואין רפאים אלא גיהנום, שנא' "ולא ידע כי רפאים שם בעמקי שאול קרואיה". ומצינו כיו"ב במסכת נדרים (לח:), המדיר בנו לתלמוד תורה, מותר למלאות לו חבית של מים ולהדליק לו את הנר, (שהם מלאכות קלות), וביאר רש"י שהאב מדייר את בנו מנכסיו אם לא ילמוד תורה, וכן כתב הרמב"ם (נדרים ר' י"ז), המדיר את בנו מפני שאינו עוסק בתורה ונאסר בהנאת אביו, (וע"ש בר"ן עוד ביאור).

וראה בספר ראשית חכמה (פרק גידול בנים ד"ה וצריך אדם) שכתב, ומעשה באדם אחד שסילק ירושתו מבניו לבנו ונדרוהו חכמים, והני מילי אם בניו שווים בחכמה, אבל אם בנו אחד חכם או שהוא הולך בדרך טובה, ובנו אחר סורר ומורה וזלל וסובא, הרי זה מסלק הירושה ממנו ונותנה לבנו האחר שהוא הולך בדרך הישרה, עכ"ל.

והנה יש עוד לצרף בזה, מ"ש הסמ"ע (רפ"ב סק"א) לדקדק מלשון הרמב"ם (פ"ו נחלות) והשו"ע (שם), שכתבו: "כל הנותן נכסיו לאחרים והניח הירושים, אע"פ שאין הירושים נהגים בו" כשורה אין רוח חכמים נוחה הימנו", דאין המדובר שאין נהגים כשורה בתורה ומצוות, אלא אין נהגים באבא כשורה, דאין ראוי להעביר מהם נחלתו בשביל זה, אבל הטור לא כתב תיבת "בו", וכתב אין נהגים כשורה, ומשמע שבפועל אין נהגים כשורה בקיום התורה והמצוות, ככ"ז אין להעביר מהם נחלה.

והקשה החת"ס (ח"מ קנ"א) שאם הבנים לא נהגים כשורה באביהם, אין לך עוון חמור מזה, והרי זה כלא נהגים כשורה בתורה ומצוות, ואין שום עבירה שמשמע לאנשים איסור כמו כיבוד אב ואם, ומוזה הוכיח שאיסור העברת נחלה אף במי שאין לו בנים ובנות, ורוצה להעביר נחלתו משאר יורשיו שאין נהגים בו כשורה.

ושמא קצת יש ליישב, דבן שאינו נוהג כשורה באביו, לאו דוקא שמבזהו או אינו מכבדו, אלא שפוטור עצמו בכל מיני אמתלאות לפטור עצמו ממצוות כיבוד אב ואם, כגון בטענה שהוא לומד תורה, ואינו יכול ליבטל, ות"ת כנגד כולם, ומ"מ לעצמו ולבניו ביתו מוצא זמן להיבטל ולהתעסק בכל מיני עסק וטיוולים, או כגון שעוזב את הוריו והולך לחו"ל ואינו מתעסק כלל בכבודם וכדו', דכל אלו בכלל אינו נוהג כשורה, שמן הדין היה נראה שראוי להעביר נחלתו, וע"ז בא להורות שאין רוח חכמים נוחה הימנו אם מעביר נחלתו.

ועכ"פ לכאורה מבואר מהסמ"ע דדוקא באינו נוהג כשורה באביו, שאינו משתדל בכבודו וכדומה אין ראוי להעביר נחלתו, אבל אם אינו נוהג כשורה בתורה ובמצוות, יהיה מותר להעביר נחלתו.

מיהו מלשון הסמ"ע שכתב: "אינו נוהג כבוד כראוי במורישו, אע"ג דנהג כשורה במילי דשמיא", משמע קצת שבא לרבות שגם אם נוהג כשורה במצוות, ואינו נוהג כשורה באביו אין להעביר נחלה, אבל אם רק אינו נוהג כשורה במצוות ובאביו נוהג כשורה, זה ודאי לא סיבה להעביר נחלתו ממנו, וע"ע.

שו"ר בשו"ת להורות נתן (ח"א סי' ס"ח) שביאר כאמור, בכונת הסמ"ע, וז"ל: דלא מבטיח היכי דנהג כבוד באביו, אלא שאינו נוהג כשורה במילי דשמיא, בזה ודאי שייך הטעם דילמא נפק מנייה זרעא מעליא, דאף שהוא רשע כלפי שמיא אמרינן דלמא יהיה זרעו צדיקים, אלא אפי' אם הוא רוצה להעביר נחלתו משום שאינו נוהג באביו כשורה, ובוה הרי יוכל לטעון דמה יועיל לי שיצא ממנו זרע טוב, מ"מ הרי גם זרע טוב אלו לא ינהגו בי כשורה ולא ינהגו בי מנהג כבוד, שהרי אז יהא כבר אחר מיתתו בשעה שזרעו יורשוהו, בכל זאת אמרינן גם בזה, שיחוש על זרעו ויציא חלציו שלא יקפח אותם, עכ"ל.

ועכ"פ שמא עדיין יש לצרף סברא זו, שאף אם הסמ"ע לא ס"ל כן, מ"מ מאחר והרמב"ם והשו"ע גורסים בגמרא שהמדובר הוא בירוש שאינו נוהג במורישו כראוי, יש לומר דאדרבה

מי שאינו נוהג כשורה בתורה ראוי להעביר נחלה ממנו, וכל זה בצירוף שפרק עול תורה מעליו, ומסרב ואינו מוכן לקבוע עתים לתורה, אף במחיר שידירו אותו מהנחלה. זאת ועוד הנה בשו"ת יביע אומר הנ"ל (סק"ד), למד בביאור דברי הסמ"ע והחת"ס הנ"ל, שאם הבן אינו נוהג כשורה בתורה ובמצוות מותר להעביר נחלתו ממנו, ע"ש ודו"ק.

יישוב ב' - רבי אליעזר שייך מעט מנכסיו שלא הקדישם

בחי החת"ס (שבת קכז:), כתב דודאי רבי אליעזר לא הקדיש כל נכסיו, דהא ר' אליעזר ס"ל שלחי ערכין (כת), דאסור להקדיש כל נכסיו ואם עבר והקדישן אינו קדוש, אלא ודאי שייך נכסים שהיו מושכרים לאחרים, שאותם לא הקדיש. ולפי"ז הכל ניחא, דהנהגה מפורסמים דברי הקצוה"ח (ח"מ רפ"ב סק"ב), בשם התשב"ץ (ח"ג ס"ס קמ"ז), וספר העיטור (אות מ'), שאם מניח ארבעה זווים לירושת בניו כדן תורה, אין מניעה להעביר שאר ממונו כרצונו, ושכן כתוב בטופסי שטרות של הגאונים, שכשהיו רוצים להנחיל לאחרים, היו משיירים ד' זווים לירושה, כנ"ל. ותנא דמסייע לסברא זו, הוא המאירי (ב"ב קלג:).

ובשו"ת אגרות משה (ח"מ ח"ב סי' נ) כתב, שהעושה כדברי התשב"ץ בשם גאון, וכמ"ש הקצוה"ח לדינא, רוח חכמה נוחה הימנו. וכן נקט לדינא בשו"ת יביע אומר (ח"ח ח"מ סי' ט' סק"ח), והביא ממרן החיד"א בברכי יוסף (יו"ד רמ"ט ס"ק ט"ח), שכן משמע קצת משו"ת הריב"ש (סי' קס"ח), ושכן העלה ג"כ בשו"ת זרע אמת (ח"ב יו"ד סי' ק"י). ובשו"ת בית דוד (ח"מ סי' קל"ז) מעיד שכן פשט המנהג. ושמעתי שאף מרן רבינו עובדיה יוסף זצ"ל עשה כן בצוואתו, שהניח ד' זווים לירושה דאורייתא, מלבד מה שחילק לכל בניו ובנותיו מתנה יפה לכל אחד. ובשו"ת יוסף אברהם (סימן י"ג), דקדק כן מ"מ הרמב"ם (פ"ו נחלות) והשו"ע (ח"מ רפ"ב), "כל הנותן נכסיו", ולא כתבו הנותן "מנכסיו", מוכח שסוברים כבעל העיטור, שרק אם נותן כל נכסי אסור, אבל אם מניח קצת מנכסיו בעבור ירושת בניו, אין בזה סרך איסור. והארכתי בזה בתשו' אחרת.

ובזה יש ליישב המעשה עם רבי מאיר בעל הנס זיע"א בקהלת רבה (פרשה ב' י"ז) עה"פ "ושנאתי אני את כל עמלי שאני עמל תחת השמש", רבי מאיר היה סופר ס"ם טוב ומובהר, והיה מרוויח בכל שבוע שלושה סלעים, סלע אחד היה מוציא לאכילה ושתייה, סלע אחד לביגוד, וסלע אחד היה מפרנס לת"ח. אמרו לו תלמידיו, מה יהיה על בניך, שאי אתה משאיר להם כלום, אמר להם אם יהיו צדיקים כבר אמר דוד המלך ע"ה "ולא ראיתי צדיק נעזב". ואם לאו, וכי מניח אני את שלי לאויבי המקום ח"ו. וצ"ע כנ"ל היאך העביר רבי מאיר נחלתו מבניו? ברם לאור האמור "ל דמתחילה הניח להם עבור ירושה דאורייתא ד' זווים, ועכ"פ אמרו לו תלמידיו, מה יהיה על בניך שאי אתה משאיר להם כלום, חוץ מד' זווים. ועוד דמה שמניח לירושה ד' זווים בין כל הירושים, חשיב כלום ביחס לכל ממונו, וכן דרך בני"א לומר על מי שהשאיר לבניו ד' זווים ויותר, והשאיר חילק לאחרים או לצדקה, שלא השאיר לבניו כלום.

יישוב ג' - הקדיש נכסיו על תנאי שאם בנו ילמד תורה לא יהיו הקדש

ע"ל בס"ד שרבי אליעזר בן הורקנוס, לא הקדיש כל נכסיו להקדש בצורה חלוטה, אלא עשה תנאי בהקדש, שאם בנו יעסוק בתורה לא יהיה הקדש והוא יתנה מהממונו, ורק אם לא יעסוק בתורה יהיה רכושו קדוש, [וכעין זה כ' החת"ס הנ"ל, שמתחילה הקדיש הכל חוץ ממה שהיה מושכר בידי אחרים, ואמר אם לא ישוב בנו לעסוק בתורה, יקדיש אח"כ גם אותם]. וממילא אין זה חשיב עוקר נחלה דאורייתא מנכנו, כי בידי הבן לעסוק בתורה ולמנוע העברת נחלה. ואם אינו עושה כן, ואינו לומד תורה, הרי הוא כיוורש שוויתר על נחלתו, דבאופן זה אין איסור העברת נחלה, כמו שהביא בספר פתחי חושן (ח"ט פ"ד), שכאשר הורש מתרצה שמורישו יעביר הנחלה ממנו, דנראה משו"ת הרמ"א (סימן ע"ח) שמוותר. וא"כ מה שאמרו בגמרא שבת (קטז:), שכאשר בא רבי אליעזר לפני חכמים התירו לו את מה שהדיר בנו מנכסיו, אין הכוונה שהתירו את נדרו, כי הרי אסור להתיר נדרי הקדש ומצוה, אלא שפסקו שאין נכסיו קדושים, כיון שבנו עוסק בתורה. ומכאן תנאי זה חוזר בנו לעסוק בתורה, וכ"כ בשו"ת לבושי מרדכי (סי' קס"ח) שהקדש היה על תנאי, ופסקו לו חכמים שאינו קדוש מטעם זה, כאמור. מיהו בשד"ח הביא בשם הלכות קטנות (ח"ב סימן רס"ז) שמתפתק כשנותן לאחרים ע"מ שאם יהיו בניו נוהגים כשורה יתן להם, וכתב דסוף סוף יש בזה עקירת נחלה. ולכאורה אין זה מוכרח, וע"ע.

"אל עיר מקלטו אשר נס שמה" (ל"ה כ"ה)

ההורג בשגגה גולה לעיר מקלט, ואינו יוצא, ואפי' ישראל צריכים לו, ואפי' שר צבא ישראל כיוצא בן צרויה, אינו יוצא משם לעולם, שנא' "אשר נס שמה", שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו, [משנה מכות יא:].

איך אסור לגולה לצאת מעיר מקלט אף לצורך הצלת נפשות, והלא פקו"נ דוחה כל התורה?

1. לפי שבעת שיוצא מפקיר דמו בפני גואל הדם, ואסור להכניס עצמו לסכנה אף שכוונתו להציל אחרים, וראה בזה באריכות בספר "אשכול יוסף" פרשת מסעי בפרשתן.
2. בהגהות אהבת איתן על המשניות מתרץ שכיון ששפיכות דמים הוא משלושת העבירות שפיקוח נפש נדחה מפניהם, אם כן אדם ששפך דם בשגגה וגלה כדי שתהיה לו כפרה, וכמבואר בתוספות (מכות יא: ד"ה מידי), אם נתיר לו לצאת לאיזה מצוה, יהיה בכך מחוסר כפרה על ששפך דם נקי, והרי שפיכות דמים חמור הוא מכל מצוות שבתורה. ועיין מה שנתבאר עוד בזה, בספר "אשכול יוסף" פרשת מסעי בפרשתן.
3. אם נקל לרוצח בשגגה לצאת מעיר מקלט ממילא יערימו להרוג כאילו בשגגה ויכולו להימלט אף מחובת גלות.
4. בחי' אהבת איתן מתרץ שלא תבוא תשועה לישראל ואפילו ספק הצלה על ידי ההורג בשגגה ששפך דם נקי, וכן תירץ הערוך השולחן (ח"מ תכ"ה סנ"ז) דרחוק הדבר שיתגלגל זכות על ידו.
5. בחשק שלמה מתרץ שאין כוונת התנא שההורג בשגגה אינו יוצא בשום אופן, אלא יוצא הוא להציל ואחר כך חוזר, ודבריו צע"ג שממאמר התנא שאינו יוצא לעדות, מוכח שאינו יוצא אף שדעתו לחזור מיד בגמר מסירת העדות, וכן הסכמת הפוס'.
6. ראה עוד חמושה תירוצים בספר אשכול יוסף בפרשתן.

ולכא"ו הדבר מפורש בירושלמי (פ"ח דב"ב ה"ו), שאף בעושה תנאי להנחיל לבניו דוקא אם ינהגו כשורה, הרי זה בכלל איסור העברת נחלה, דאיתם התם: א"ר אבא בר ממל הכותב נכסיו לאחרים והניח את בניו עליו הוא אומר (יחזקאל ל"ב כ"ז) "ותהי עוונותם על עצמותם". כאותו מעשה, שאחד הפקיד את כל נכסיו אצל ר' אבא בר ממל, ואמר לו, אם בני יהיו נוהגים כשורה ותראה נחת רוח ממעשיהם, תביא להם חצי מהנכסים, והחצי השני תקח לך. לאחר מותו, באו הבנים ליטול את ירושתם, ונתן להם החצי. לאחר כמה ימים באו וביקשו לערער על צוואת אביהם, ודרשו שיתן להם גם את החצי השני, אמר להם רבי אבא: הלא אמר לי אביכם, שאתן לכם חצי רק אם תנהגו כשורה, והחצי השני יהיה לעצמי, עכשיו שאתם נוהגים תרבות אנשים חטאים, עליכם להחזיר לי גם את מה שנתתי לכם, ולא מגיע לכם כלום.

והנה הנושאי כלים התקשו במעשה זה, והפני משה ביאר דס"ל כרשב"ג דאם אין בניו נוהגים כשורה רשאי להעביר מהם נחלתו ואדרבה זכור לטוב הוא. ולכא"ו נראה דודאי ליתא, ומוכרח הדבר בכוונת הירושלמי שבא ללמד ממעשה זה, שיש איסור להעביר נחלה, אף אם אין בניו נוהגים כשורה, שהרי על מה שדרש רבי אבא "ותהי עוונותם על עצמותם" על מעביר נחלה, ע"ז הביא הירושלמי המעשה עם רבי אבא, שמיד במות אביהם של הירושאים הביא להם החצי, [ועל החצי השני אין איסור, וכמו שהוכיח מכאן בעל העיטור ועוד, שאם מניח ד' זווים לירושאים ועל אחת כמה חצי ירושה, אין איסור וכנ"ל], ואפי' לא חקר אם הם נוהגים כשורה. ומה שאח"כ אמר רבי אבא לירושאים שיטול מהם הכל, בהכרח צ"ל כמ"ש המראה פנים, דס"ל לחכמים כאמור, ורק להפחידם אמר כן, ולא שבאמת יטול מהם. וכן נראה מדברי השד"ח (מע' ל' כלל ג' ד"ה ומרו) שלמד מהירושלמי, כאמור שאסור לעשות כן.

ואולי י"ל דשאני המעשה בירושלמי שהיה כרוך העברת נחלה על תנאי שיהיו בניו נוהגים כשורה באיסור, כיון שלא הודיע ואת את בניו מתחילה, ולא היה בידם לידע זאת כדי לשנות דרכם ולזכות בירושה. ועכ"פ גם אם נאמר שאין לעשות תנאי כזה בכל רכושו, ויש בזה איסור העברת נחלה, י"ל שהיה רבי אליעזר בן הורקנוס, בטוח שמכח תנאי זה, יתיירא בנו ויעסוק בתורה, כדי לא להפסיד כל נחלתו וירושתו הגדולה שירש אך הוא מאביו הורקנוס הגדול, וממילא למפרע לא יהיה איסור העברת נחלה.

יישוב ד' - שלא יתעסק בנו בנכסיו ויתבטל מהלימוד

בספר אוצר הוזהב (עמ' שפ"ד) מבאר, שיתכן שבגלל שהורקנוס בנו של רבי אליעזר הגדול היה טרוד מאד בנכסיו אביו שהיה עשיר גדול מאד, על כן הקדיש את כל נכסיו לשמים, בכדי שלא יהיה הורקנוס טרוד בהם. ולפי"ז קצת נוחא, כי לא היתה עיקר כוונת רבי אליעזר להקדיש את נכסיו, כדי להעביר את בנו מנחלתו, אלא עיקר כוונתו היתה שנכסיו לא יפריעוהו מלימודו, וכמו שכתב כיו"ב הפ"ת (ח"מ רפ"ב) בשם תשובת חת"ס (סי' קנ"א), ליישב מנהג ישראל קדושים, שמי שאין לו בנים מקדיש ביתו ונכסיו קודש לה, שמכיון שעושה כן לטובתו, בעד עליו נשמחו שלו ושל אשתו, שיהיה להם נחת רוח בן עדן, ולהשאיר להם שם ושאריה, אין בזה איסור העברת נחלתו, כמו שאדם יכול לעשות בממונו כל דבר שהוא להנאתו ולתועלתו. וכמו כן י"ל בנידו"ד דעושה כן להנאתו, שיהיה בנו עוסק בתורה, ועיין בחי' מרון הגר"ש אלישיב זצ"ל (כתובות נג), שכי' כאמור שכל שעושה בממון לתועלת עצמו, אין בזה משום איסור העברת נחלה.

יישוב ה' - אם האיסור להעביר נחלה דוקא סמוך למיתה

הנה הפ"ת (ח"מ רפ"ב סק"א) מביא מהחת"ס (ח"מ קנ"א) שכי' לצדד דאילו כל האיסור להעביר נחלה, אינו אלא בשכיב מרע, שאין המתנה הלה אלא בשעת מיתה, ואז נופלים הנכסים לפני יורשים, והוא בא להפקיע מהם, אבל מתנת בריא גוף מהיום ופרי לאחר מיתה לית לן בה, כי בחיים יכול כל אדם לעשות בשלו מה שירצה, וכתב שזו סברא נכונה לישב המנהג, שבנ"א שאין להם בנים מקדישים נכסיהם. ולפי"ז נוחא טפי מה שמצינו שהיה ר"מ נותן שלישי ממונו לפרנסת ת"ת, וכן נוחא עוד קושיות מוכמה דוכתי. וכן כתב בשו"ת יביע אומר (ח"ה ח"מ סי' ט' סק"ה), לאשר ולקיים, דברי הפוסקים שמחלקים בין מתנת בריא למתנת שכיב"מ, שכן מפורש לכא"ו בשו"ת הרא"ש (כלל פ"ה סי' ג'), מהירושלמי (כתובות סט), וכעין זה בבלי (ב"ב כמג:), הרי שהיה נתון במדינת הים, ואמר ינתנו אלו לבני, בנותי בכלל, ואם בשעת מיתתו אמר כן, אין בנותיו בכלל. וביאר הרא"ש שבמתנה בחייו הכל בכלל, אבל בשעת מיתה שבא להנחיל, אומדים דעתו שאינו רוצה להעביר הנחלה מבנים לבנות, כי עבירה היא, כדא"ל שמואל לרב יהודה, לא תהיו באעבורי אחסנתא אפי' מברא בישא לברא טבא, וכל שכן מברא לברתא. ומוכח מדבריו ההדיא, דבמתנה מחיים אין איסור העברת נחלה. אלא שלכא"ו כל זה נוחא דוקא במקדיש חלק מנכסיו, אבל לא במקדיש או נותן כל נכסיו, דבזה לא איירי הרא"ש, וצ"ע. והארכתי בזה במקו"א.

בי שבירך לאבותינו הק' הוא יברך וישמור ויעליו את ידינו היקר
דרופקתי דאורייתא מקים עולה של תורה וזוסד מפין העלון
כש"ת הר"ר יעקב לוי שליט"א
ימלא הקב"ה כל משאלות ליבו ולב ב"ב לטובה ולברכה
ובכל אשר יפנה ישיביל ויעליו:
"אורך ימים בימינו בשמאלה עושר וכבוד"

והיכלו העלה את הרצון מיד גאל הלים

מדוע רשב"י המית לה הוא סבא בשביל שלא סייעו לטהר את השוק? | מתוך ספר "המערה"

א'. נראה שרשב"י בענותנותו אמר שיש על ההוא סבא קפיא במה שלא סייעו לטהר, אלא אדרבה עווננו היה חמור יותר, שבנוסף לגלג לדבריו, שאמר טיהר רשב"י בית הקברות. ודינו כדן מבזה ומלגלג על ת"ח, שעווננו חמור ביותר, כמו שדרשו רבותינו במסכת עירובין (כא:), "ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה, אין קץ, ולהג הרבה יגיעת בשר" (קהלת י"ב), כלומר שיותר מהזהירות בדברי התורה, הזהר בני בדברי סופרים, אין קץ, שכל הלועג על דבריהם מייגעים ודנים את בשרו בצואה רותחת. וכן איתא בגיטין (נז.) כל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת, ואמרו שם שלכן בשמים דנים את יש"ו בצואה רותחת. ויסוד הדבר שהלועג על דברי חכמים חייב מיתה, מפורש בדרשות הר"ן (דרוש ה'), וראה באריכות בספר "המערה".

ב'. עי"ל שהיה לה הוא סבא דין מורה הוראה בפני רבו, שחייב מיתה, כמבואר בברכות (לא). גבי שמואל שהורה ששחיטה בזר כשירה, ורצה להמיתו מדין מורה הוראה בפני רבו, אף שהיה בן שנתיים. וכן איתא עוד בעירובין (סג. וע"ש סב:), תלמיד אחד היה לו לרבי אליעזר שהורה הלכה בפניו, אמר רבי אליעזר לאימא שלום אשתו: תמיה אני אם יוציא זה שנתו, וכך היה שלא הוציא שנתו. אמרה לו: נביא אתה, אמר לה לא נביא אנכי ולא בן נביא אנכי, אלא כך מקובלני כל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה.

ג'. עי"ל שעיקר קפידת רשב"י על ההוא סבא, היה לפי שגרם לו חלישות הדעת וביטול תורה, שעל ידי דברי תגרותו וקנטרנותו, פסק מחשבת רשב"י מהלימוד זמן מועט, ויסוד זה מבואר בדבריו הנוראים של רבינו בחיי עה"ת (במדבר כ"ב מ"א), בביאור העניין שמצינו לחכמים ז"ל בכמה מקומות שנתנו עיניהם באחרים ונטלה נשמתם, שהיה זה מפני חלישות דעתו של החכם השלם, שאי אפשר לו בלא הרהור תורה ואפילו רגע, ומתוך שמחלישין דעתו, מחשבתו נפסקה מהחכמה שהוא מחשב בה תמיד, ומי שגורם לו כן, הרי הוא מקצץ בנטיעות, וראוי שתחול הקללה עליו, ומזה אמר הכתוב (קהלת י' ט') "בוקע עצים יסכן בס", כי הגורם להפסיק ולבקע החכמה שהיא עץ חיים, ראוי שיסתכן בעצמו. וסיים שאע"פ שמצינו בחסידי עליון גדולים בחכמה, שאין דיבורם וחלישות דעתם עושה רושם, כי העניין סגולה בנפש, ומלבד חכמת האדם צריך עוד שתהיה סגולה זו בנפשו השכלית, וכאשר יצטרפו בחכם שני דברים אלו, שתהיה החכמה נטועה בו וסגולה זו בנפשו, יפליא לעשות בכל מי שיחליש דעתו להיות נכוה בגחלתו.

מגידים | דרשנים | רבנים | מרצים | רמ"ם | מלמדים | ראשי קהילות | סופרים | עורכים | מו"לים | ולכל שוחרי בהמ"ד

הדים רבים בכל רחבי הארץ עם הופעת הספר החדש שרבים ציפו לו: "המערה" | גילויים חדשים והברקות במעשה רשב"י בהיותו במערה 13 שנים | אוצר ייחודי ומקיף על מעשה רשב"י השופך אור חדש בכל המעשה | 70 קושיות חזקות על המעשה | על כל קושיא תירוצים רבים | בנוסף: הרחבה בעניינים נוספים הקשורים לרשב"י, מאת המחבר והיוצר הגאון רבי יוסף חי סימן טוב שליט"א ראש ישיבת "כרם יוסף" ומחבר סדרת הספרים "אשכול יוסף" עה"ת וברם יוסף על הש"ס | גדולי ישראל שליט"א: ספר "המערה" מיוחד מאד ברוחב היקפו ובעומק עיונו, ומחזק הלבבות לשקידת התורה ועמלה, מגלה את אור תורתו של רשב"י באור יקר ומרומם ומגדל השאיפות לחיים צרופים של עמל התורה ובעז"ה יתקבל באהבה וחיבה | להביט בקצה שלהבת האש של הרשב"י ולהריגו ב"מערה" | הביאו ברכה לבינתכם!

ספר "המערה" מעורר בימים אלו גלים אדירים בכל רחבי הארץ, עם רוח התחדשות על המעשה המפורסם של רשב"י בהיותו ספון וטמון ב"מערה" 13 שנה. לא נוכל להגיד במילים את ייחודיותו וגודל היצירה של הספר החדש "המערה", אבל בשלוש מילים אחדות קולעות אל המטרה, נוכל לומר בביבור: היקף! חדשנות! מתיקות! למי שמבין בספרים, כל מילה נוספת מיותרת!

ספר "המערה" טובב והולך על ענייני הרשב"י הפרוסים ברחבי הש"ס, ובייחוד בסוגיא דמעשה רשב"י שברח למערה מפני המלכות, ועסק בתורה במסירות נפש עלאית שלוש עשרה שנה כשכל גופו טמון בחול, יחד עם בנו רבי אלעזר, מתוך התנזרות מוחלטת מכל תענוגי וענייני עולם הזה. ועוד עניינים נפלאים. מערכות של קושיות חזקות ותירוצים רבים, דברים נפלאים ומרתקים, השזורים בפנינים יקרים, מתוקים מדבש ונופת צופים, הוצאת הספר הוא בבחינת יום בשורה לכל שוחרי התורה, ועל אחת כמה בקרב מגידי שיעורים ומרביצי תורה, לתבל דבריהם בדברי תורה נעימים, דברים ערבים על שומעיהם, שיחשו הכל וירגישו מתיקות ועריבות טוב התורה.

הקריאה המרתקת והלימוד המופלא בספר "המערה", מכניסה את הקורא לתחושה מופלאה, כאילו רשב"י והמערה כאן ועכשיו, וכאילו יושב הוא לציד של התנא האלקי רשב"י זיע"א. נושאים מרתקים ומגוונים.

את ספר "המערה" ניתן להשיג בחנויות הספרים המובחרות בכל הארץ, לביוררים נוספים: 054-84-60007/8 או 02-5373570

עץ זיתים היא למוזיקאים בה ותומכיה מאושר

יו"ל לזכות ידידתו האזנים היקרים והנעימים אוהבי התורה פטרוני עלון "אשכול יוסף" המופץ באלפי עותקים מר גדעון זיסים הי"ו ומר אהרן זיסים הי"ו אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד, מתוך בריאות איתנה ונהורא מעליא שובע עמונות וכל טוב. בכלל הברכות יבורך ידידתו היקר שלומי זיסים הי"ו מוקדש ומונח לע"ז הזרחה היקרים: סאלם אליה בן מסערה ז"ל, זריה בת זריה ע"ה לע"ז אזויהם זיסים בן זריה ז"ל, ולע"ז זיסים מועלם בן סלימה ז"ל ת. ז. ז. ב. ה.

להאזנה לשיעורי

מוה"ר יוסף זוי סימן טוב שליט"א
מוז"ה"ס "כרם יוסף" ו"אשכול יוסף" עה"ת

073-371-8053

שלמעו ותזוי נפשלכם

לשידור זוי וצינתוק בשיעור זודשי: זויג והקשי #

את השיעורים ניתן להוריד ממערכות

"קול הלשון"